

УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Наведено методичку інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства за допомогою розрахунку таксономічного показника, який дозволяє оцінити досягнутий на певний момент або за певний період "середній" рівень значення ознак, які характеризують досліджуване значення

Постановка проблеми Післякризовий період в економіці України створює для підприємств нові, більш конкурентні умови господарювання. До цих умов треба пристосовуватись, адаптувати усі системи підприємства, перетворити їх так, щоб суб'єкт господарювання ефективно функціонував і розвивався.

В сучасних умовах стоїть завдання відновлення та зміцнення рівня фінансової стійкості підприємства, що є основною передумовою його виживання і повноцінного функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження фінансової стійкості підприємства зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Брікхейм Е.Р., Ван Хорн Джон, Василенко В.О., Кизим М.О., Лахтіонова Л.А., Поддєрьогін А.М., Савицька Г.В., Тищенко О.М., Тридід О.М. та інші. Науковцями надано визначення категорії "фінансова стійкість підприємства", розроблено рекомендації щодо її оцінки та підтримки на відповідному рівні. Проте актуальним залишається питання розрахунку інтегрального показника, що узагальнює значення безлічі ознак, котрі усебічно описують рівень фінансової стійкості досліджуваного підприємства.

Метою статті є удосконалення оцінки фінансової стійкості підприємства із застосуванням методички інтегральної оцінки фінансового стану, заснованої на методах таксономічного аналізу [3].

Викладення основного матеріалу. Запорукою виживання підприємств в сучасних умовах господарювання є збереження та підтримка на достатньому рівні фінансової стійкості, яка є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства.

Фінансова стійкість підприємства – це комплексна, багатофакторна категорія, що відображає відтворювальний процес і перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів. Дана категорія характеризує економічні відносини, через які відбувається соціально-економічний розвиток підприємства. Комплексність категорії фінансової стійкості суб'єктів господарювання полягає у відображенні в ній рівня фінансового стану та фінансових результатів підприємства, його здатності виконувати свої зобов'язання та забезпечувати подальший розвиток при збереженні кредитно- та платоспроможності і відносній незалежності від змін внутрішніх та зовнішніх чинників.

Фінансова стійкість як одна з найважливіших складових стратегічної стійкості підприємства має відображати у своїх визначальних характеристиках такі положення:

1) здатність підприємства зберігати свою цілісність, досягати місії та поставлених цілей, функціонувати в заданому режимі при різних внутрішніх і зовнішніх впливах, зберігаючи свою цілісність та гармонічний розвиток;

2) здатність фінансової системи підприємства не відхилятися від свого стану (статистичного або динамічного) при різних внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливах за рахунок ефективного формування і використання фінансових механізмів;

3) результат реалізації здатності підприємства створювати, розвивати та зберігати довгий час конкурентні переваги на конкретному ринку покупця в умовах прискореного науково-технічного та технологічного прогресу;

4) забезпечення рентабельної виробничо-комерційної діяльності за рахунок підвищення ефективності використання фінансових ресурсів [6].

Сучасний етап функціонування підприємства характеризується негативним впливом значної кількості чинників, серед яких можна виділити наступні: нестабільність податкового законодавства, інфляційні процеси, недоступність кредитних ресурсів, посилення конкуренції, невизначеність та низький рівень капіталізації фондового ринку, низький рівень інноваційної активності та багато інших. Недопущення або подолання негативного впливу вказаних чинників є основою стратегії розвитку підприємства.

Фінансова стійкість підприємства формується під впливом багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, які згруповано за такими класифікаційними ознаками, наведеними у таблиці 1 [5].

Отже, процес забезпечення фінансової стійкості має бути націлений на мінімізацію негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємства; створення передумов ефективної реалізації запланованих дій. Головними принципами підтримання фінансової стійкості є: активне реагування на зміни внутрішніх та зовнішніх факторів; системність управління; врахування можливості реалізації ризиків; використання показників, що дають змогу надати реальну оцінку фінансової стійкості підприємства; інтегрованість із загальною системою управління; орієнтир на досягнення стратегічних цілей підприємства; розроблення та використання якісного інструментарію обґрунтування фінансових рішень в умовах невизначеності та ризику.

Алгоритм забезпечення фінансової стійкості підприємства повинен мати такі кроки:

– діагностика поточної фінансової стійкості підприємства на основі певної сукупності індикаторів;

– факторний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища з метою визначення стратегічних факторів фінансової стійкості підприємства;

– визначення оптимальних критеріїв фінансової стійкості та обґрунтування їх об'єктивності і доцільності;

– визначення рівня фінансової стійкості;

– аналіз альтернативних заходів та джерел, необхідних для повернення підприємства в стан рівноваги;

– формулювання рекомендацій щодо забезпечення належного рівня фінансової стійкості та розробка заходів щодо її підвищення;

– реалізація заходів та контроль за ходом їх виконання [6].

Таблиця 1. Характеристика факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства

№	Класифікаційна ознака	Група факторів	Характеристика
1	За інтенсивністю взаємодії	Взаємопов'язані	Фактори взаємопов'язані між собою, тобто реалізація одного фактора зумовила дію іншого
		Невзаємопов'язані	Фактори невідносно пов'язані між собою
2	За місцем виникнення	Внутрішні	Залежать від діяльності підприємства
		Зовнішні	Не залежать від діяльності підприємства
3	За важливістю результату	Основні	Значно впливають на фінансову стійкість підприємства
		Другорядні	Не значно впливають на фінансову стійкість підприємства
4	За характером впливу	Екстенсивні	Результатом впливу факторів є кількісний приріст результативного показника
		Інтенсивні	Результатом впливу факторів є якісний приріст результативного показника
5	За терміном використання	Поточні	Можуть сколивати фінансову стійкість підприємства у короткостроковій перспективі
		Перспективні	Можуть сколивати фінансову стійкість підприємства у довгостроковій перспективі
6	За способом виявлення	Явні	Можуть бути виявлені в результаті експрес-аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства
		Сховані	Можуть бути виявлені за поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства
7	За часом дії	Постійні	Фактори, характер впливу яких на фінансову стійкість підприємства з часом суттєво не змінюється
		Змінні	Фактори, характер впливу яких на фінансову стійкість підприємства постійно змінюється
8	За ступенем поширення	Загальні	Діють у всіх галузях економіки
		Специфічні	Діють в умовах окремої галузі економіки або підприємства
9	За можливістю виміру впливу	Вимірювані	Вплив факторів на фінансову стійкість підприємства може бути кількісно оцінено
		Не вимірювані	Вплив факторів на фінансову стійкість підприємства не можливо кількісно оцінити
10	За структурою	Прості	Фактори не можливо розложити на окремі елементи
		Складні	Фактори може бути проаналізовано за елементами
11	За колективом	Суб'єктивні	Залежать від діяльності юридичних та фізичних осіб
		Об'єктивні	Не залежать від діяльності юридичних та фізичних осіб
12	За властивостями явищ	Кількісні	Фактори відображають кількісну визначеність явищ
		Якісні	Фактори визначають внутрішні якості, ознаки та особливості явищ
13	За рівнем ієрархії	Першого порядку	Фактори безпосереднього впливу на фінансову стійкість підприємства
		Другого порядку	Фактори опосередковано впливають на фінансову стійкість підприємства

Об'єктом дослідження обрано промислове підприємство ДНВП "Об'єднання Комунар", що знаходиться в м. Харків. Виробничо-технічний потенціал ДНВП "Об'єднання Комунар" включає в себе: листоштампувальне і заготівельне виробництво; виготовлення деталей із пластмас; зварювальне виробництво; ливарне виробництво; механообробка; гальванохімічне та лакофарбове виробництво; термообробка; виробництво друкованих плат; виробництво виробів мікроелектроніки; складально-монтажне виробництво.

З 1952 року ДНВП "Об'єднання Комунар" спеціалізується на випуску систем управління ракет-носіїв, а також по проектуванню та виготовленню апаратури систем управління для космічних апаратів.

З 1997 року підприємство приймає участь у виготовленні системи управління ракети "Зеніт-3SL", призначеної для використання в рамках міжнародних проектів "Морський старт", "Альфа" та "Глобалстар".

ДНВП "Об'єднання Комунар" освоїло і серійно випускає продукцію промислового та побутового призначення: зварювальне обладнання, засоби обліку електричної енергії та води та інше.

Інформаційною базою аналізу фінансової стійкості підприємства є дані Балансу підприємства. Проведений аналіз характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, суть фінансової стійкості та незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності.

Найчастіше аналіз фінансової стійкості підприємства здійснюють за допомогою показників (коефіцієнтів), що наведені в таблиці 2 [2].

Для інтегральної оцінки фінансової стійкості підприємства авторами [4] запропоновано використовувати алгоритм побудови таксономічного показника, з допомогою якого можна оцінити досягнутий на певний момент або за певний період "середній" рівень значення ознак, які характеризують досліджуване явище. Таким чином, для оцінки рівня фінансової стійкості підприємства за певний період часу за допомогою методу таксономії можна об'єднати значення декількох показників, що характеризують фінансовий стан підприємства протягом декількох років, та розрахувати таксономічний показник розвитку.

Таксономічний показник будується на основі розрахунків показників фінансової стійкості підприємства ДНВП "Об'єднання Комунар" (м. Харків) за період з 2007 по 2010 рр. (Табл. 3).

Таблиця 2. Показники (коефіцієнти) фінансової стійкості підприємства

Коефіцієнт	Нормативне значення
Коефіцієнт автономії ($K_{авт}$)	$\geq 0,5$
Коефіцієнт фінансового ризику ($K_{фр}$)	$\leq 0,5$
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($K_{звк}$)	$\geq 0,1$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($K_{мвк}$)	$> 0,5$
Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами ($K_{звк}$)	0,6-0,8
Коефіцієнт майна виробничого призначення ($K_{мвп}$)	$\geq 0,5$

Таблиця 3. Показники фінансової стійкості ДНВП "Об'єднання Комунар"

Період	Показник	$K_{авт}$	$K_{фр}$	$K_{звк}$	$K_{мвк}$	$K_{звк}$	$K_{мвп}$
I кв. 2007		0,823	0,211	0,691	0,434	0,951	0,412
		0,819	0,226	0,686	0,435	0,952	0,413
		0,814	0,230	0,661	0,436	0,953	0,414
		0,811	0,233	0,652	0,437	0,954	0,416
I кв. 2008		0,794	0,297	0,632	0,443	0,924	0,542
		0,751	0,316	0,624	0,457	0,813	0,681
		0,712	0,395	0,561	0,461	0,791	0,729
		0,709	0,411	0,529	0,462	0,766	0,802
I кв. 2009		0,709	0,412	0,531	0,469	0,783	0,792
		0,708	0,413	0,533	0,471	0,791	0,789
		0,707	0,414	0,534	0,475	0,806	0,781
		0,707	0,415	0,536	0,479	0,813	0,778
I кв. 2010		0,701	0,423	0,526	0,477	0,804	0,779
		0,698	0,436	0,521	0,476	0,795	0,780
		0,695	0,439	0,519	0,475	0,782	0,781
		0,693	0,443	0,517	0,474	0,774	0,782

Першим етапом побудови таксономічного показника є стандартизація значень показників фінансової стійкості:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - x_j}{\sigma_j} \quad (1)$$

де x_{ij} – значення показників фінансової стійкості підприємства;

i – кількість періодів дослідження;

j – кількість показників;

x_j – середнє значення показника;

$$x_i = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_{ij} \quad (2)$$

σ_i – середнє квадратичне відхилення показника, що забезпечує вирівнювання дисперсій і значень показників.

$$\sigma_i = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^m (x_{ij} - x_j)^2}{m}} \quad (3)$$

На другому етапі побудови таксономічного показника формується еталон. Для цього множина показників розподіляється на стимулятори і дестимулятори.

Еталоном обирається точка $P_o(x_{oj}, \dots, x_{on})$, де

$x_{oj} = \max(x_{ij})$ – максимальні значення показника в межах обраної сукупності величин, якщо показник x_j є стимулятором, $x_{oj} = \min(x_{ij})$ – мінімальні значення

показника в межах обраної сукупності величин, якщо x_j є дестимулятором.

На третьому етапі здійснюється обчислення узагальнюючого показника:

$$I_i^* = 1 - I_i \quad (4)$$

де

$$I_i = \frac{d_i}{\|d_i\|} \quad (5)$$

де d_i – відстань між точками-показниками, які відображають фінансову стійкість підприємства і точкою-еталоном;

$$d_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n (x_{ij} - x_{io})^2} \quad (6)$$

$\|d_i\|$ – нормування відстані.

$$\|d_i\| = \bar{d} + 3s_d \quad (7)$$

де \bar{d} – середнє значення величин відстані;

$$\bar{d} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^n d_i \quad (8)$$

s_d – середнє квадратичне відхилення відстані [3].

$$s_d = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^n (d_i - \bar{d})^2} \quad (9)$$

Отже, отримані значення таксономічного показника відображають тенденцію в змінах фінансової стійкості протягом декількох періодів. Чим ближче значення таксономічного показника до 1, тим вище рівень фінансової стійкості. Реалізацію наведеного алгоритму методу побудови таксономічного показника здійснено в програмному середовищі MS Excel, а результати розрахунків наведені в табл. 4.

На рис. 1 наведений графік зміни значень узагальнюючого показника фінансової стійкості ДНВП "Об'єднання Комунар". На графіку можна побачити, що з I по IV квартал 2007 року показник фінансової стійкості знаходився на майже незмінному низькому рівні. Починаючи з IV кварталу 2007 року по II квартал 2008 року по теперішній час спостерігається підвищення показника фінансової стійкості, що свідчить про покращення роботи підприємства. З II кварталу 2008 року спостерігається зниження показника фінансової стійкості, що пов'язано з дією фінансової кризи як в Україні, так і в цілому світі.

Таблиця 4. Значення таксономічного показника ДНВП "Об'єднання Комунар"

Рік	Квартал	Значення узагальнюючого показника
2007	I	0,155383
	II	0,157048
	III	0,156475
	IV	0,158746
2008	I	0,385776
	II	0,492246
	III	0,335868
	IV	0,270846
2009	I	0,291563
	II	0,30025
	III	0,314011
	IV	0,321203
2010	I	0,2862
	II	0,251888
	III	0,230332
	IV	0,212992

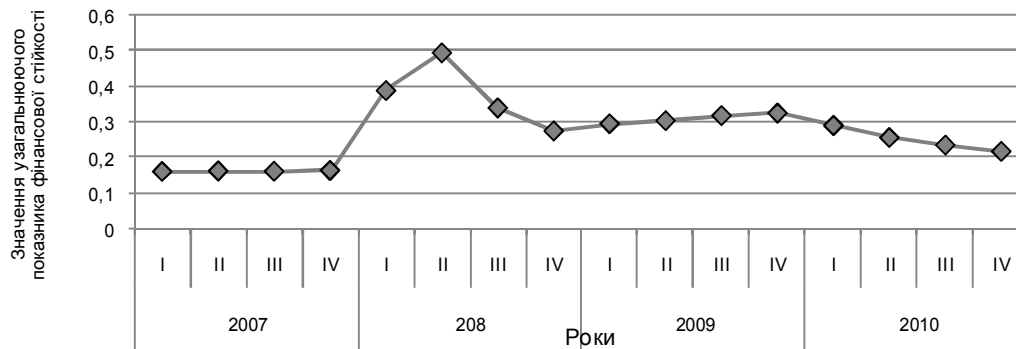

Рис. 1. Зміни значень узагальнюючого показника фінансової стійкості ДНВП "Об'єднання Комунар"

Для прогнозування значень узагальнюючого показника фінансової стійкості пропонується використати метод Брауна, заснований на експоненційному

згладжуванні [1]. Процес прогнозування забезпечує інтеграцію, координацію та зменшення невизначеності.

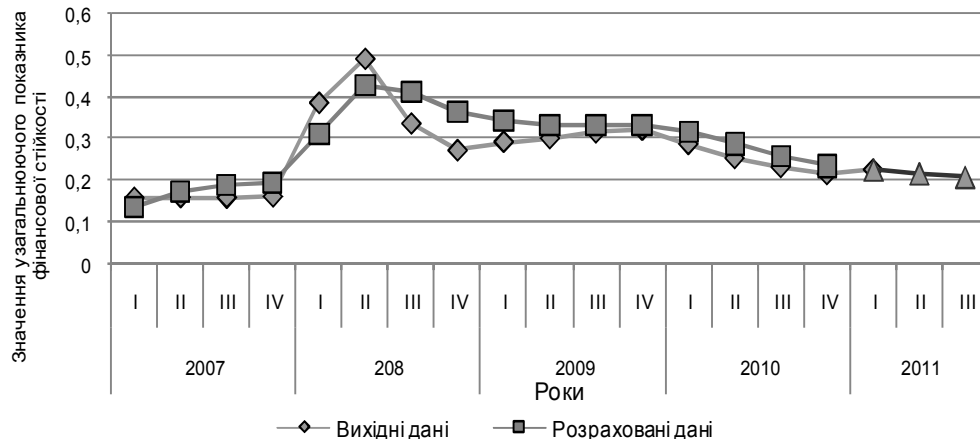

Рис. 2. Прогноз узагальнюючого показника фінансової стійкості ДНВП "Об'єднання Комунар"

Наведена методика дає можливість спрогнозувати значення узагальнюючого показника фінансової стійкості на наступні періоди (табл. 5).

Таблиця 5. Прогнозні значення узагальнюючого показника фінансової стійкості ДНВП "Об'єднання Комунар"

Рік	Квартал	Прогнозоване значення
2011	I	0,223799635
2011	II	0,215269508
2011	III	0,206739381

Отже, виявлено тенденцію до негативних змін показника фінансової стійкості ДНВП "Об'єднання Комунар", що вказує на необхідність детального аналізу фінансового стану підприємства. Для підвищення рівня фінансової стійкості, враховуючи отримані результати та дані фінансової звітності, підприємству можна порекомендувати вжити наступні заходи: збільшити власний капітал за рахунок залучення інвестицій, реалізації зайвих виробничих і невиробничих засобів, здачі їх в оренду; скоротити рівень запасів шляхом реалізації продукції, що застоюється на складах; зменшити дебіторську заборгованість; знизити собівартість продукції, що дозволить підприємству бути конкурентоспроможним на ринку. Це можливо за рахунок впровадження нової техніки, технологій, більш раціонального використання як матеріальних так і трудових ресурсів, зменшення питомої ваги постійних витрат в собівартості продукції, адже зниження собівартості продукції впливає на збільшення прибутку підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Використання запропонованої методики оцінки і прогнозування фінансової стійкості дає змогу отримати результати аналізу, які мають практичну цінність у вирішенні актуальних питань щодо фінансової стійкості підприємства з метою розробки своєчасних та більш ефективних заходів щодо її підвищення.

Список використаної літератури:

- Орлова И.В., Половников В.А. Экономико-математические методы и модели: компьютерное моделирование: Учеб. пособие. – М.: Вузовский учебник, 2007. – 365 с.
- Пічугіна Т.С., Шубіна С.В., Мірошник О.Ю. Фінансовий аналіз у схемах і таблицях: [навчальний посібник]. – К.: Знання. – 2009. – 242 с.
- Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / Пер. с пол. В.В.Иванова; Науч. ред. В.М.Жуковский. – М.: Статистика, 1980. – 151 с.
- Тищенко О.М., Норік Л.О. Моделювання оцінки та прогнозування фінансової стійкості підприємств // Вісник Харківського національного економічного університету. – 2009. – № 11. – С. 407-415.
- Тридід О.М. Багатокритеріальна класифікаційна система факторів динаміки фінансової стійкості підприємства / О.М. Тридід, К.В. Орехова. – Х., 2005. – 36 с.
- Яловий Г.К., Макаренко Н.П. Концептуальні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства.

ГОЛОВКО Олена Григорівна – кандидат економічних наук, доцент Харківського інституту банківської справи університету банківської справи Національного Банку України.

Наукові інтереси:
– фінансовий менеджмент.

ТАРАСКІНА Анна Сергіївна – магістрант Харківського інституту банківської справи університету банківської справи Національного Банку України.

Наукові інтереси:
– економіка підприємства.